

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ОСОБИСТІСНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Булгаков Олексій, Тамашевський Іван, Левчук Леонід

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Анотації:

У статті представлені результати соціологічного дослідження, яке проводилось серед учнів загальноосвітніх шкіл м. Житомира. Результати матеріалів проведеного дослідження свідчать про те, що переважна більшість учнів 5-11 класів фізичну культуру вважають необхідним елементом загальної культури особистості людини. Результатами дослідження встановлено, що основними мотивами які спонукають учнів загальноосвітніх шкіл до занять фізкультурно-спортивною діяльністю є бажання покращити фізичну підготовленість, оптимізувати вагу та покращити фігуру. Дослідженням також встановлено, що основною причиною яка заважає займатися учням фізкультурно-спортивною діяльністю є відсутність вільного часу та відсутність інвентарю і спортивної форми.

Ключові слова:

фізична культура особистості, фізкультурно-спортивна діяльність, мотиви, причини, здоров'я, соціологічне дослідження

The article presents the results of a sociological survey that was conducted among students in general education schools. Zhitomir. The results of the materials of the study show that the vast majority of students in grades 5-11 physical culture consider necessary element of the general culture of the person's personality. The results of the research found that the main motivations for students of general education schools to engage in physical culture and sports activities is the desire to improve physical fitness, optimize weight and improve the figure. The study also found that the main reason that prevents athletes from exercising sports and sports activities is the lack of free time and lack of equipment and sports uniforms.

fizichna culture osobistosti, fizkulturno-sportivna diyalnist, motivations, causes, zdorov'ya, sotsiolognich doslidzhennya

В статті представлені результати соціологічного дослідження, которое проводилось среди учащихся общеобразовательных школ г. Житомира. Результаты материалов проведенного исследования свидетельствуют о том, что подавляющее большинство учащихся 5-11 классов физической культуре считают необходимым элементом общей культуры личности человека. Результатами исследования установлено, что основными мотивами побуждающие учащихся физкультурно-спортивной деятельностью является желание улучшить физическую подготовленность, оптимизировать вес и улучшить фигуру. Исследованием также установлено, что основной причиной которая мешает заниматься ученикам физкультурно-спортивной деятельностью является отсутствие свободного времени и отсутствие инвентаря и спортивной формы.

физическая культура личности, физкультурно-спортивная деятельность, мотивы, причины, здоровья, социологическое исследование

Постановка проблеми. Виховання всебічно розвиненої особистості належить до числа найактуальніших завдань сучасної системи освіти, від вирішення якого багато в чому залежить соціальний, політичний та економічний розвиток суспільства. У цьому процесі важливе місце відводиться формуванню фізичної культури особистості, як невід'ємній складовій її гармонійного розвитку [2, 4, 7, 11]. Сучасні дослідження свідчать про те, що фізична культура особистості це одна із характеристик загальної культури людини із специфічними ознаками, притаманними фізичній культурі [6, 9, 11]. Основними ознаками особистісної фізичної культури є ведення здорового способу життя та систематичні заняття фізичними вправами, спрямованими на всебічне вдосконалення людиною своєї фізичної природи; ступеню орієнтації

людини на турботу про своє здоров'я та різноманіття засобів, які вона використовує для досягнення цієї мети; організаційно-методичні вміння людини щодо побудови самостійних занять фізкультурно-оздоровчого спрямування; готовність допомогти іншим людям в їх оздоровленні [5, 10, 12]. Необхідно відмітити, що усі вище перераховані характеристики відображають, так би мовити, «ідеальну» фізичну культурну особистості, яка є носієм усіх цінностей фізичної культури. Очевидно, що в сучасному суспільстві сформувати особистість яка б відповідала усім вищевказаним критеріям практично неможливо. Однак можливо сформувати комплекс окремих якостей фізично культурної особистості в залежності від напряму впливу та соціальних умов в яких розгортається цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу літературних джерел [1, 3, 5, 11, 12] свідчать про те, що одним із раціональних шляхів у забезпеченні необхідного рівня фізичного здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл вважається формування у них фізичної культури особистості, в основі якої лежать потреби у веденні здорового способу життя та в систематичному використанні фізичних вправ з метою забезпечення та підтримки в нормі свого фізичного стану. Л. І. Лубишева [9], В. О. Сутула [11] та ін. вважають, що формування в учнів загальноосвітніх шкіл таких потреб можливе лише через їх залучення до фізкультурно-оздоровчої діяльності яка здійснюється в межах різних форм шкільного фізичного виховання: урочної, позаурочної, позакласної позашкільної. Результатами досліджень Ю. В. Васькова [3], С. М. Погудина [8] С. І. Филімонової [12] встановлено, що серед багатьох форм шкільного фізичного виховання важливу роль у створенні умов для формування в учнів звички до систематичних занять фізичними вправами відіграє урочна форма. За дослідженнями цих науковців, саме урок фізичної культури, за умови активної та свідомої участі учнів, здатний забезпечити формування в них потреби в здоровому, фізично активному способі життя, створити сприятливі умови для формування знань, умінь та навичок самостійно використовувати засоби фізичного виховання з метою фізичного та духовного удосконалення, сприяти зміцненню здоров'я учнів і підтримувати належний рівень їх фізичної підготовки.

Мета статті полягає у з'ясуванні факторів що впливають на формування в учнів ЗОШ особистісної фізичної культури.

Для реалізації поставленої мети у 2017 навчальному році було проведене спеціальне соціологічне дослідження в трьох загальноосвітніх школах м. Житомир (№№ 14, 24, 27). У процесі дослідження було опитано 384 учні 5–11 класів. При цьому використовувалась анкета закритого типу, яка містила ряд запитань, що дозволяли визначити: ступінь розуміння учнями сутності фізичної культури; їх ставлення до фізичної культури; фактори що впливають на формування в учнів особистісної фізичної культури. По кожному з поставлених питань, учням пропонувалось вибрати один із варіантів відповідей. У таблицях 1 та 2 показано (у відсотках) кількість учнів які позитивно відповіли на поставлене запитання.

Результати досліджень та їх обговорення. Результати дослідження сприйняття учнями сутності фізичної культури особистості представлені в табл. 1. Вони свідчать про те, що переважна більшість учнів 66,7% (середній груповий показник) 5–11 класів фізичну культуру розглядають, як необхідний елемент загальної культури особистості людини. У п'ятих класах таких учнів 51%, у шостих 46%. Найбільше учнів, які дали позитивну відповідь на це запитання це учні сьомих, восьмих та дев'ятих класів відповідно 80%, 92% та 75%. У десятих класах загальна кількість таких учнів становить 56%, у одинадцятих 67%.

Результати матеріалів проведеного дослідження свідчить також про те, що переважна більшість учнів загальноосвітніх шкіл серед основних ознак фізичної культури особистості виділяють, як найбільш значиму, «ведення здорового способу життя та систематичне заняття фізичними вправами з метою фізичного самовдосконалення» (табл. 1, запитання 2 а). У середньому по усій вибірці цій ознаці віддали перевагу 46,2% учнів. Необхідно відмітити що результати відповідей учнів п'ятих одинадцятих класів є майже аналогічними і знаходяться в межах 40–50%.

Таблиця 1

Розуміння учнями 5–11 класів сутності фізичної культури особистості

№ з/п	Запитання та варіанти відповідей	Вік опитуваних (роки)							Середній груповий показник
		11	12	13	14	15	16	17	
		Кількість опитуваних							
		n = 64	n = 61	n = 63	n = 59	n = 56	n = 42	n = 39	
		Результати відповіді на запитання (%)							
1	Чи вважаєте ви фізичну культуру необхідним елементом загальної культури особистості людини:								
а)	так.	51	46	80	92	75	56	67	66,7
б)	ні.	26	16	20	8	6	22		14
в)	важко відповісти.	23	38	0		19	22	33	19,2
2	На ваш погляд особистісна фізична культура людини найбільш повно проявляється:								
а)	у тому, що вона веде фізично активний спосіб життя та систематично займається фізичними вправами з метою фізичного самовдосконалення.	47,6	38,3	40	51	54	44,4	48,3	46,2
б)	у тому, що вона займається спортом.	31	19,1	21,3	24	12,5	15,7	17	20,0
в)	у тому, що вона турбується про підтримання в нормі свого фізичного стану.	11,2	7,3	11,4	8,4	12,5	22,2	11,7	12,1
г)	у тому, що у неї відсутні шкідливі звички.	11	14	10	10,2	12,5	11,2	7,8	10,9
д)	у тому, що вона готова допомогти іншим людям в їх оздоровленні і фізичному вдосконаленні.	7	7,1	10	6,2	4,7	3,1	5,8	6,2
е)	у тому, що вона володіє необхідними вміннями та навичками та використовує їх для вирішення особисто значущих завдань щодо поліпшення власного здоров'я і фізичного вдосконалення.	6,2	2,3	8,5	3,8	0	5,1	4,6	4,3

Заняття спортом, як ознаку фізичної культури особистості (друга у рейтингу, середній груповий показник по усій вибірці становить 20,0%), відмітили в більшій мірі учні середніх класів. У п'ятих класах таких учнів 31%, у шостих 19,1%, у сьомих та восьмих класах 21,3% та 24,0% відповідно. Для учнів старших класів цей фактор є менш значущим, йому віддали перевагу лише 12,5% дев'ятикласників, 15,7% десятикласників та 17% одинадцятикласників.

Третім в умовному рейтингу для учнів є турбота про підтримання в нормі свого фізичного стану. Цьому фактору віддали перевагу 12,1% респондентів (середній груповий показник по усій вибірці). Найбільше учнів які віддали перевагу цьому фактору, у десятих класах 22%. У інших (7–11) класах ці показники є дещо нижчими і знаходяться в межах 10–12%.

Серед характерних ознак фізично культурної особистості на думку 10,9% (середній груповий показник) учнів загальноосвітніх шкіл є відсутність шкідливих звичок. Найбільше учнів 14%, які віддали перевагу цій ознаці це учні шостих класів. Як показав аналіз матеріалів проведеного дослідження, на думку переважної більшості учнів готовність допомогти іншим людям в їх оздоровленні і фізичному вдосконаленні не являється визначальною характеристикою фізичної культури особистості. Лише 6,2% (середній груповий показник) учнів 5–11 класів віддали перевагу цій ознаці. Найменше ж учнів, лише 4,3% (середній груповий показник), однією із характерних ознак фізично культурної особистості вважають володіння людиною необхідними вміннями та навичками і використання їх для вирішення особисто значущих завдань щодо поліпшення власного здоров'я і фізичного вдосконалення.

Оскільки переважна більшість учнів базовою ознакою особистісної фізичної культури вважає ведення людиною здорового способу життя та систематичні заняття фізичними вправами з метою фізичного самовдосконалення, то виникає необхідність у з'ясуванні мотиваційних чин-

II. Науковий напрям

ників, що спонукають учнів загальноосвітніх шкіл займатися фізкультурно-спортивною діяльністю. Результати такого дослідження представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Фактори, що впливають на формування особистісної фізичної культури в учнів 5–11 класів

№ з/п	Запитання та варіанти відповідей	Вік опитуваних (роки)							Середній груповий показник
		11	12	13	14	15	16	17	
		Кількість опитуваних							
		n = 64	n = 61	n = 63	n = 59	n = 56	n = 42	n = 39	
		Результати відповіді на запитання (%)							
1	Що спонукає Вас займатися фізкультурно-спортивною діяльністю:								
а)	бажання підвищити фізичну підготовленість	47	44,4	38	54	56	65	54	50,6
б)	оптимізувати вагу, поліпшити фігуру	22	7	17	15	36	28	0	17,8
в)	допомогтися спортивних успіхів	17		21	10,2	8	3	28,3	12,5
г)	зняти втому і підвищити працездатність	11,6	9,6	9,3	6	0	1,6		5,4
д)	виховати гарну манеру культуру рухів	0	16	0	2,7	0	0		2,6
е)	виховати волю, характер, цілеспрямованість	0	7	4,7	4	0	0	7	3,2
є)	раціонально проводити час	2,4	0	0	5,8	0	2,4	4,9	2,2
ж)	не знаю, не думав	0	16	10	6,3	0	0	4,8	5,3
2	Що заважає Вам займатись фізкультурно-спортивною діяльністю:								
а)	відсутність вільного часу	38	23	33,3	42,2	50	46	59	41,6
б)	відсутність інвентарю і спортивної форми	37,5 32,4	25	14,7	6	20,3	11,7	21,8	
в)	не вистачає фізкультурних знань для організації самостійних занять	16,2	15	9,4	16	6	12,2	10,2	12,1
г)	немає секції по улюбленому виду спорту у школі	8,3	15		9,0	13	11,1	12,3	9,8
д)	слабка організаторська робота, ніхто не залучає до фізкультурно-спортивної діяльності	0	4,2	15	10,7			0	4,2
е)	не знаю, не думав	0	10,4	17,3	7,4	25	10,4	6,8	11,0
3	Що могло б підвищити ваш інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності?								
а)	сучасно обладнана спортивна база.	49	46	20	39	19	22,2	33,3	32,6
б)	можливість вибору виду спорту.	27	31	50	15	31	33,3		26,7
в)	покращена якість занять.	12	7	10	38,5	50	22,2	33,3	24,7
г)	реклама занять з фізичної культури.	12	16	20	7,5	0	22,3	33,4	15,8

Вони свідчать про те, що основним мотивом який спонукає учнів займатися фізкультурно-спортивною діяльністю є бажання підвищити свою фізичну підготовленість на що указали 55,6% учнів 5–11 класів. Необхідно відмітити, що найбільш значущим цей мотив є для учнів старших класів. Так наприклад, якщо у п'ятих класах загальна кількість учнів які віддали перевагу цьому мотиву становить 47%, у шостих – 44,4%, у сьомих 38%, у восьмих та дев'ятих відповідно та 54% та 54%, то у десятих класах таких учнів уже 65%, а у одинадцятих 56%. Одним з найбільш значущих мотивів для учнів загальноосвітніх шкіл є бажання оптимізувати вагу та поліпшити свою фігуру на що указали 17,8% учнів. Досягнення спортивних успіхів як одного із основних мотивів займатися фізкультурно-спортивною діяльністю відмітили 12,5% (середній груповий показник) учнів. І лише 5,4% учнів займається фізкультурно-спортивною діяльністю з метою зняття втоми та підвищення працездатності.

Як свідчать результати матеріалів проведеного дослідження основною причиною, що заважає займатися учням фізкультурно-спортивною діяльністю є відсутність вільного часу на що

вказали 41,6% учнів (середній груповий показник). Необхідно відмітити, що найбільше учнів, які вказали на цю причину це учні старших класів. Так наприклад, якщо у п'ятих класах таких учнів 38%, у шостих класах – 23%, у сьомих та восьмих класах відповідно 33,3% та 42,2% то у дев'ятих класах таких учнів уже 50%, у десятих – 46%, а у одинадцятих 59% учнів. Отже, найбільш значимим чинником, що заважає учням займатися фізкультурно-спортивною діяльністю є відсутність вільного часу. Значимість інших факторів, які представлені в таблиці 2, у порівнянні з описаним вище суттєво менша. Так, лише 21,8% (середній груповий показник) учнів вказали на те, що вагомими причинами що заважають їм займатися фізкультурно-спортивною діяльністю є відсутність інвентарю і спортивної форми. Для 12,1% учнів, ця причина пов'язана із тим, що їм не вистачає фізкультурних знань для організації самостійних занять. І лише 9,8% учнів вказали на те, що відсутність секції по улюбленому виду спорту у школі є визначальним фактором, який заважає їм займатися фізкультурно-спортивною діяльністю.

Необхідно відмітити, що велика частина учнів вказали на те, що їх інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності може підвищитись за наявності у школах сучасно обладнаних спортивних баз, на що вказали 32,6% учнів 5-11 класів. Звертає на себе увагу і той факт, що для великої кількості учнів важливою умовою підвищення їх інтересу до фізкультурно-спортивної діяльності є можливість вибору виду спорту та покращена якість занять на уроках фізичної культури на що указали відповідно 26,7%, 24,7% респондентів.

Висновки.

1. Результати матеріалів проведеного дослідження свідчать про те, що переважна більшість учнів 5–11 класів фізичну культуру вважають необхідним елементом загальної культури особистості людини. Серед основних ознак фізичної культури особистості, як найбільш значиму, вони виділяють ведення здорового способу життя та систематичне заняття фізичними вправами з метою фізичного самовдосконалення.

2. Встановлено, що основними мотивами які спонукають учнів загальноосвітніх шкіл до занять фізкультурно-спортивною діяльністю є бажання покращити фізичну підготовленість, оптимізувати вагу та покращити фігуру.

3. Виявлено, що основною причиною яка заважає займатися учням фізкультурно-спортивною діяльністю є відсутність вільного часу та відсутність інвентарю і спортивної форми на що вказали 41,6% та 21,8% учнів.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні рівня сформованості особистісної фізичної культури в учнів загальноосвітніх шкіл.

Список використаних літературних джерел

1. Булгаков О.І. Формування фізичної культури особистості учнів засобами фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня: дис. ... канд. наук фіз. виховання та спорту: 24.00.02 / Булгаков Олексій Ігорович. – Х., 2014. – 227 с.
2. Булгаков О.І. Формування дієвого ставлення учнів загальноосвітніх шкіл до занять фізичною культурою, як основи здорового, фізично активного способу життя / О.І. Булгаков, А.С. Бондар, І.О. Кузьменко [та ін.] // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2009. – № 2. – С. 157-160.
3. Васьков Ю. В. Инновационные подходы в организации учебного процесса учащихся общеобразовательных школ / Ю. В. Васьков // Физическое воспитание студентов; гл.ред. С. С. Ермаков. – 2012. – №1. – С. 24-29.
4. Кутек Т. Формування фізичної культури особистості як складова індивідуальної системи цінностей / Т. Кутек // Молода спортивна наука України. – 2005. – Вип. 9. – Том 3 – С. 240-243.
5. Лосев В.Ю. Исследование ценностных ориентаций школьников в процессе физического воспитания / В.Ю. Лосев, В.А. Родионов, В.В. Апокин // Теория и практика физ. культуры. – 2011. – № 4. – С. 89-91.
6. Лотоненко А.В., Гостев Г.Р. и др. Культура физическая и здоровье: Монография / А.В. Лотоненко, Г.Р. Гостев – М.: «Еврошкола», 2008. – 450с.
7. Лубышева Л.И. Педагогические условия формирования спортивной культуры личности в общеобразовательной школе / Л.И. Лубышева // Теория и практика физ. культуры. – 2011. – № 5. – С. 36-41.
8. Погудин С. М. Приоритеты и критерии эффективности физического воспитания школьников / С. М. Погудин // Теория и практика физической культуры. – 2010. – № 5. – С. 7–13.

9. Столяров В. модернизация физического воспитания в общеобразовательной школе В. Столяров, В. Бальсевич, В. Моченов, Л. Лубышева / под общ. ред. докт. филос. наук, проф. В. И. Столярова. – М.: Научно-издательский центр «Теория и практика физической культуры», 2009. – 320 с.

10. Сутула В. О. Про сутність поняття фізична культура / В.О. Сутула, А.Х. Дейнеко, О.І. Булгаков // Спортивний вісник Придніпро'я. – 2016. – №3. – С. 218-221.

11. Сутула В. О. Виховання особистісної фізичної культури в учнів загальноосвітніх навчальних закладів – стратегічне завдання системи фізичного виховання/ // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / За заг. ред. член-кор. НАПН України А. В. Троцько. – Х. : ХНПУ, 2011. – Вип. 30. – С. 154–164.

12. Филимонова С. И. «Физическая культура» как учебная дисциплина: пути реализации / С. И. Филимонова // Теория и практика физической культуры. – 2012. – N 6. – С. 26-30.